

‘De wereld heeft altijd gelijk’

‘De wereld heeft altijd gelijk’

Gerrit van der Most

Voor Laura en Peter.

ISBN: 9 789402 123012

Copy right: G.H.F. van der Most

Inhoud

• Een onvoltooid gesprek	7
• Het schoolparlement	23
• De klachtencommissie	53
• Langs de vloedlijn	69
• Op de keper beschouwd	93
• 'De wereld heeft altijd gelijk'	109
• Verantwoording	115

Een onvoltooid gesprek

Niets is mooier dan een dageraad aan het wad, ongeacht het jaargetijde. Het eerste licht dat behoedzaam over het water strijkt, bij een krachtige wind de golfslag reliëf gevend of anders glinsterend in de luwte. De horizon is een oneindige verte; een atmosferische en stemmig oplichtende hemel boven het wateroppervlak, deinend en dan weer murmelend. Meestal is het stil, hoewel soms het krijsen van een meeuw of van visdiefjes de stilte doorbreekt. Bij hoog water staan de rotganzen met honderdtallen aan de dijk en laten horen hoe zij het wad met elkaar delen. En vliegen ze op, de één na de ander, als je hun domein betreedt en zij de weg voor je vrijmaken, boven je naar de einder wiekend. Soms zijn er scholeksters in Mondriaan rood wit en zwart, op één poot of op beide, in groepjes van twee of meer. Staand op een dijk, alleen op dit vroege uur word je opgenomen in een ervaring die de werkelijkheid overschrijdt. Het is het moment voor grote gedachten: 'In den beginne was het Woord'. Het zwijgen van de wereld wordt even mededeelzaam; het is alsof je leven begint, of opnieuw begint. Er ontvouwt zich een perspectief, veelbelovend of misschien spannend, als je jezelf niet verankerd hebt op de dijk. Maar bij windkracht 9, als de meeuwen meezeilen boven de golven is er minder ruimte om te denken; dan moet je je schrap zetten, je teweer stellen en staande zien te houden. De wolken jagen boven je hoofd en aan je voeten stort het water zich te pletter tegen de basaltblokken van de dijk. Hoe dan ook, je bent er. En dat is wat zich aan je voordoet.

.....

Het was negen uur. Ik opende het gordijn van het slaapkamerraam dat uitkeek op een winderige novemberochtend. Tussen donkere wolken een blauwe lucht met scherp invallend zonlicht dat schitterend weerkaatste op

het wad, waar het water zich deels teruggetrokken had. De struiken rechts langs het pad naar de dijk gaven mee met de wind, het vergelend blad steeds meer prijsgevend. Twijgen en takken, reeds geharnast voor de winter als een bewegende gravure in mijn blikveld. Stil was het niet; windvlagen gierden langs het huis en een groepje meeuwen liet zich horen, nadat zij balancerend op de wind neergestreken waren.

Het licht viel in bundels de slaapkamer binnen; kolommen dansend stof tekenden zich af. Binnen het zware ademen van mijn vader, die zijn ogen dichtkneep. Hij gaf geen antwoord op mijn ochtendgroet, hooguit een zucht. De kamer, deels duister, deels badend in een stoffig licht contrasteerde met de herfst, vitaal in de cyclus van geboorte en dood. Het venster als een gesloten poort tussen de levenskracht van het wad en menselijk verval binnen. Ik wenste nog een keer goedemorgen en informeerde hoe hij geslapen had, maar een antwoord bleef uit. Staand tussen raam en bed, de blik eerst gericht naar buiten, keerde ik mij naar mijn vader. Hij had zijn ogen gesloten, maar hij fronste zijn wenkbrauwen. Daar lag hij, ingehaald door zijn bestaan, omgeven door hetgeen hem tenslotte restte. Op de commode, waar eerder altijd zijn burgemeestersketen lag, stonden nu de doosjes met pillen, drankjes en een flesje bronwater. Erboven het imposante portret van mijn grootmoeder, weerbarstig en streng. Mocht God het laatste oordeel niet uitspreken, dan zou zij het doen. Haar vonnis over wat goed is en wat niet, was in haar eigen leven maatgevend geweest, maar had zich ook ingegraven in het doen en laten van haar zoon. Weliswaar was zij niet meer onder ons, maar haar portret wilde dat weerspreken. Het bed van moeder was weggehaald; een stoel ervoor in de plaats gezet voor degene die waakte. Het binnenvallende licht maakte de kamer desolaat. Ik raapte mijn moed bijeen en zei: 'Direct komt de mevrouw van de thuiszorg en dan zullen we je wassen en je kamer opruimen; dan lig je er weer wat prettiger bij'. De ogen openend liet hij merken de boodschap begrepen te hebben, maar antwoordde niet. Het duurde even voor hij vroeg: 'Vind je dat je moeder of Thomas vandaag moeten komen?' Een geladen stilte volgde. 'Dat ligt in jouw handen; het lijkt me

goed, als je daarover je gedachten laat gaan'. Weer een frons, weer een stilte. 'Het kan ze niets schelen dat ik hier lig te creperen!' Zijn woorden hingen kaal in de ruimte. Hij leek niet te beseffen dat hij mijn moeder weinig keuze had gelaten. Zijn vraag of er nog ander bezoek zou komen was niet te beantwoorden en hij bleef stil op zijn rug liggen, machteloos zich afsluitend. Hij keek naar opzij, naar de ambtsketen die er niet meer was. Het bleef stil. Er waren geen woorden om mee te ontkomen aan de onherbergzaamheid van het moment, terwijl een paar meter verder de zon zich steeds stralender liet zien boven het leeggestroomde wad. Toen wist ik niet dat we nog geen week later om zijn graf zouden staan. Ondanks de onherroepelijk invallende winter en de sombere stilte van zijn kamer had ik niet voorzien dat zijn einde zo nabij was.

Het was niet gemakkelijk in mijn herinnering terug te halen hoe deze verzwakte, bittere man dezelfde was als de trotse patriarch en burgervader, die eens mijn leven had gedomineerd. Hij was mager geworden; zijn blik was minder dwingend, maar zijn ingevallen gezicht bood niettemin een scherp profiel, een machteloze opstand tegen het onwrikbare perspectief dat hem te wachten stond. Kon hij vroeger met één opmerking of zelfs frons de situatie naar zijn hand zetten, nu leek hij met zijn zwijgen zichzelf prijs te geven. De man die steeds had verkondigd dat hij beperktheid van lijf en leven diende te overstijgen, met zijn persoonlijkheid een stempel op zijn tijd moest drukken en boven het lijden staan dat hem ten deel zou vallen, werd op de valreep ontmaskerd in zijn zelfgekozen grootheid. Zijn zwijgen was een pijnlijke weerspiegeling van de bestaansleegte die zich voor zijn ogen ontsloot. Het greep me aan; ik wilde de afstand tussen hem en mij overbruggen en zei: 'ik zie dat het je zwaar valt. Is er iets, wat ik kan maken, een kop thee of zoiets om het moment wat te verzachten?' Vader keek me aan en knikte waarmee hij zijn eenzaamheid doorbrak. Na niet meer dan een korte blikuitwisseling ging ik de kamer uit om thee te maken. Zou hij hebben geweten dat zijn einde zo nabij was? Hij wist dat de huisarts hem nog enkele weken had gegeven, maar twee dagen terug had hij mij nog bezorgd gevraagd of een knobbeltje

op zijn huid niet het begin van kanker zou kunnen zijn. Alsof dat er nog toe deed. Alsof hij nog een keer een appel moest doen op mijn ongerustheid en zorg voor hem vanuit een grimmig voornemen zolang als maar mogelijk was erbij te horen. Want, zo uitdagend als hij eerder was in zijn onafhankelijkheid, zo dwingend claimde hij nu aandacht en betrokkenheid. Enkele dagen geleden stuurde hij met een profetische woede mijn moeder weg, omdat zij naar zijn mening te oppervlakkig, met te weinig liefde en verdriet reageerde op het feit dat hij binnenkort voor 'de poorten van de dood' zou komen te staan. Nu was hij bitter over het feit dat zij bij mijn tante logeerde. Zijn trots leek even snel te wijken voor een pathetische afhankelijkheid als buiten momenten van zon voor sombere luchten met regen en hagel. De meeuwen voor zijn raam trokken zich weinig aan van het weer. Onderling gekrijs uitwisselend vlogen zij op en daalden neer op een andere plek, met hun stuurmanskunst bevestigend hoe goed ze met elkaar niettemin op zichzelf kunnen zijn. Tevoren, toen vader nog vitaal was, had hij in zijn verbeelding zijn naderende dood vast en zeker anders geënceneerd. Waarschijnlijk als een bijbels tafereel; de wijze oude man, de stamhouder van de dynastie die zijn bedroefde nazaten na een laatste advies en raad ontheemd zou achterlaten. Hij zou ons de kracht geven het leven voort te zetten vanuit de inspiratie die hij ons gegeven had. In ons voortlevend zou hij zijn onsterfelijkheid veilig hebben gesteld. Maar terwijl ik zijn slaapkamerdeur achter me dichttrok, realiseerde ik mij eens te meer dat hij in zijn hang naar erkenning eerder afstand had geschapen dan een intimiteit, die als een dierbare herinnering bij ons zou achterblijven.

Mijn ouders hadden een groot deel van hun leven het voorrecht gehad aan het wad te wonen. Verscholen achter de dijk stond hun huis, waarvan de kamers op de bovenverdieping uitzicht hebben op eb en vloed, het getij dat de voortgang van de tijd markeert. De keuken van het huis kijkt uit op een kleine besloten achtertuin die bescherming bood tegen deze heftige najaarsstorm. De snelkoker aanzettend dacht ik terug aan het moment, toen zij te horen hadden gekregen dat de behandeling niet aansloeg en dat vader binnen afzienbare tijd zou overlijden.

Aanvankelijk had hij het Thomas en mij met opgeheven hoofd verteld, maar gaandeweg raakte hij gespannen. Toen mijn moeder zei, dat wij de tijd die ons gezamenlijk restte zo goed en veel als mogelijk met elkaar zouden moeten doorbrengen, ontstak hij in toorn. Hij verweet haar dat zij al te gemakkelijk de gedachte aan zijn aanstaande dood langs zich liet afglijden en noemde haar reactie een blijk van oppervlakkigheid en gebrek aan medeleven. Achteraf misschien wel te begrijpen, gezien zijn angst, even geloofchend als onontkoombaar voor zijn naderende einde. Maar zijn verbeten verwijt viel rauw in het gesprek en met zijn viereen slaagden we er niet in het tijt te keren. Mijn moeder was gegriefd en zijn steeds heftiger boosheid leidde ertoe dat zij ontredderd de kamer verliet. Vader was nauwelijks bereid in te binden; het leek wel of een sluimerend conflict openbrak. Hij had haar al eerder verweten te simpel over de dingen te denken. Mijn ouders leefden voor dat zij een goed huwelijk met elkaar hadden. Weliswaar ouderwets met een klassieke rolverdeling van de man met een positie in de samenleving en zijn vrouw die hem een thuis biedt, de kinderen opvoedt en hem bewondert en bevestigt in wie hij is voor de buitenwereld. Maar gaandeweg onderkende ik dat zijn manier van liefhebben bevoogdend was en van weinig respect getuigde voor wie zij was. En toen mijn vader met vervroegd pensioen ging, omdat het dorp waarvan hij burgemeester was in een grotere gemeente werd ingevoegd, maakten zijn kritische commentaar op haar steeds duidelijker de barsten zichtbaar die ze eerder hadden weten te maskeren. Na zijn laatste uitbarsting, nu kortgeleden, was mijn moeder naar haar zus gegaan die aan de Oosterparkstraat woont. Een gesprek een dag later bracht geen verbetering, omdat vader met zijn laatste beetje vitaliteit nog steeds verstrikt was in zijn zelfbeklag. Gegriefd stuurde hij haar weg. Mijn moeder was sinds eergisteren niet meer thuis geweest; telefonisch hield ik haar op de hoogte van zijn slechter wordende conditie. Wat zou er door haar hoofd zijn gegaan in die dagen, waarin zij na vijftig jaar huwelijk voor het eerst elders verbleef. Terwijl haar man die ze altijd had verzorgd en onvoorwaardelijk gevolgd, thuis zieker werd. Had hij voor haar op de valreep de illusie onderuit

gehaald, dat ze een gelukkig huwelijk met elkaar hadden gehad? Had zij onderkend hoezeer zijn gebruikelijk misprijzende commentaar op de relatie van anderen als onderhuidse stekeligheden blijken te hebben gediend in haar richting. Dat hij daarmee zichzelf beter liet kennen dan met zijn soms luidruchtige blijken van liefde en trouw. Had zij zich geschokt afgevraagd wie zij was, zichzelf, nu aan de oppervlakte kwam dat de man van wie zij altijd dacht dat hij haar liefhad, haar nauwelijks respecteerde en haar verweet hem gewoon niet te kennen. Zij heeft zich achteraf daarover niet uitgelaten, maar het moet onthutsend, zo niet ondermijnend zijn geweest. Thomas vond dat vader zich misdroeg en weigerde zijn gezicht te laten zien. Vader had menigeen van zich vervreemd en zo kwam ik alsnog in het brandpunt van mijn ouderlijk gezin te staan, zij het tijdelijk.

Twee uur later, nadat ik met Sandra van de thuiszorg zijn bed had verschoond, de kamer had opgeruimd, nadat zij hem gewassen had en we thee hadden gedronken, was het buiten mooi weer geworden, mooi zoals het in november mooi kan zijn met een bleke, laagstaande zon, het licht weerkaatsend op het rusteloze water van het wad. Toen de resoluut ingestelde Sandra vertrokken was en de rust weergekeerd, zei vader hoezeer hij opzag tegen datgene wat hem te wachten stond. Maar hij vroeg me in één adem door of ik voor de komende week zijn broer uit Amsterdam wilde uitnodigen. Mijn moed bijeenrapend, vroeg ik hem hoe moeilijk het was om in het reine te komen met zijn naderende einde. Hij verzuchtte dat hij het gewoon niet begreep. 'Hier lig ik nu, van alles en iedereen verlaten! Ik heb altijd het beste van mijzelf gegeven; ik heb ernaar gestreefd een goed rentmeester voor de aarde te zijn. Als christen was ik gewend dat zo te noemen. Iets bijdragen aan het leven en de wereld; dat is voor mij de zin van het leven geweest; daar deed ik het voor. Ik heb voor jullie gezorgd, voor je moeder. Ik heb mijn verantwoordelijkheid genomen, een 'pater familias' geweest, voor jullie en voor het dorp. Maar het lijkt erop dat niets daarvan wortel geschoten. Wat heeft het me gebracht; wat is ervan gekomen? Waarop word ik afgerekend? Hoe zal er op me worden teruggekeken; wie kijkt